

О. Л. ЗАВАДА, голова правління
(НАСК "Оранта", м. Київ)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ І ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 9, с. 71–73

Страховання є унікальним механізмом фінансової системи, який сприяє стратегічному розвитку національної економіки, позитивно впливає на поліпшення соціально-економічної політики, інвестиційного клімату в державі.

Страховий сектор України останніми роками змінюється на краще, демонструє стабільно високе зростання: надходження страхових платежів за дев'ять місяців 2002 р. до відповідного періоду 2001 р. збільшились більш як на 20 %, у 2001 р. порівняно з 2000 р. — більш як на 30 %. Такі позитивні зміни пов'язані переважно з макроекономічним розвитком України. Так, третій рік поспіль спостерігається економічне зростання: ВВП у 2000–2001 рр. підвищився на 15,5 %, за дев'ять місяців 2002 р. — на 4,1 %. За цей же період 2002 р. індекс споживчих цін зменшився на 3,3 %. Реальні доходи населення за січень–серпень 2003 р. збільшились на 19,7 % порівняно з відповідним періодом 2001 р.

Проте така позитивна динаміка розвитку економіки виглядає істотною лише на фоні спаду та стагнації в попередні роки. Відповідно і страховий ринок все ще недостатньо розвинений і має значні невикористані резерви. Страхованням покривається не більше 10 % ризиків, тоді як у більшості розвинених країн цей показник досягає 90–95 %. Частка українського страхового ринку становить лише 0,05 % загальноєвропейського обсягу страхових послуг при тому, що в Україні проживає 7 % населення Європи.

Низька місткість страхового ринку зумовлює те, що на нинішньому етапі українські компанії передають іноземним перестраховикам:

- до 90 % страхових премій при страхуванні авіаційних і морських ризиків, ризиків здоров'я осіб, які від'їжджають за кордон;
- до 60 % премій за «автокаско»;
- до 50 % премій від страхування великих майнових ризиків.

Хоча водночас виявляється також позитивна тенденція до збільшення обсягів і питомої ваги внутрішнього ринку перестраховання в загальному обсязі страхових платежів (на 61,7 % у 2001 р. порівняно з 2000 р. та з 45,9 до 47,3 % відповідно).

Стримати зростання платежів за перестраховання та вплив зібраних коштів за кордон можна шляхом підвищення фінансової спроможності вітчизняних страхових компаній. У новій редакції Закону України "Про страхування" підвищено вимоги до розміру статутного фонду для страхових компаній, що є одним з найважливіших показників на страхових ринках, які розвиваються, з метою зменшення кількості страховиків (насамперед малих). Це безпрецедентний крок на теренах СНД, що повністю відповідає стандартам європейської інтеграції. З розвитком ринку актуальними стануть розміри страхових резервів і умови їх розміщення, що буде визначальним при укладанні договорів страхування зі значним покриттям.

Останнім часом загострилась *проблема тероризму*, яка, особливо після терористичних актів 11 вересня, вплинула на перегляд багатьох позицій щодо глобалізації, у тому числі й на світовому страховому ринку. Суттєво підвищились страхові тарифи, передусім на перестраховання. Це пов'язано з майновим страхуванням об'єктів великої вартос-

ті, які насамперед і є цілями терористичних атак. Прикладом може бути загальна криза ринку авіаційного страхування, де реакцією на непередбачені розміри збитків стало призупинення розміщення покриття авіаційних ризиків щодо відповідальності перед третіми особами. Значно зменшився також потік пасажирських авіаперевезень та кількість замовлень літаків, що змусило авіакомпанії підвищити рівень страхових тарифів. Наслідками згаданих подій стали тенденції до консолідації найбільших авіастраховиків і розробка спеціальних проєктів урядової допомоги цим компаніям.

Стабільність, надійність і платоспроможність компаній — учасників страхового ринку як невіддільних складових *фінансового сектору* безпосередньо залежать від стану справ у фондовій і банківській сферах. Страховики потребують загального розвитку фондового ринку України і появи надійних інструментів — це сприятиме зростанню та збереженню страхових резервів, що мають форму цінних паперів, а також підвищенню ефективності їх розміщення загалом, і на цій основі забезпечить поступове збільшення у структурі доходів страхових компаній частки доходів, отриманих від інвестиційної діяльності.

Банківський сектор хоча й розвивається доволі високими темпами, проте ціни на банківські послуги все ще не відповідають ринковим потребам довготривалого збереження коштів страхових резервів, і це не дає змогу страховим компаніям нарощувати фінансовий потенціал.

Взаємний інтерес для обох галузей, без сумніву, має співробітництво страхових компаній з банками, зокрема у таких напрямках, як страхування банків від шахрайства ("Bankers Blanket Bonds"), реалізація страхових полісів через банківську мережу, страхування від зловживань з картками (як для банків, так і для власників карток).

Подальший розвиток страхового ринку, вирішення зазначених проблем неможливі без кардинальних змін законодавства, перегляду ставлення держави до соціально значущих видів страхування, пов'язаних із життям, здоров'ям людини, додатковою пенсією, а також реалізацією норм обов'язковості страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів. Адже на Заході надходження від медичного й автострахування досягають 30 % загального обсягу премій.

Необхідно оптимізувати кількість *обов'язкових видів страхування*, вилучивши ті, що дискредитують страхування загалом. Насамперед це стосується страхування членів добровільних пожежних дружин і страхування тварин. Крім того, має бути

структуризовано та згруповано існуючі види обов'язкового страхування за загальною класифікацією послуг ринку: страхування майна, відповідальності й особисте страхування.

Більшого значення слід надати й *страхуванню сільськогосподарських ризиків*, і насамперед посівів. Вже прийнято постанову Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності" № 1000 від 11 липня 2002 р. Тепер справа за страховиками.

На сучасному етапі дедалі актуальнішими стають *питання етики* у страховому бізнесі, усунення спотворень конкурентного середовища.

Значна частина страхових компаній виникла й розвинулася за сприяння органів державної влади шляхом монополізації послуг в окремих галузях. Це так звані кептивні компанії.

Під час епопеї з трастами на початку 90-х років ХХ ст. частина нових страхових компаній з метою збільшення кількості клієнтів намагалася будувати піраміди, врешті-решт відмовившись від узятих на себе страхових зобов'язань.

Не сприяє появі довіри до страхування загалом наявність на ринку компаній, що обливають брудом конкурентів, застосовують демпінг.

Отже, страховики повинні зрозуміти, що в їхніх інтересах підтримувати цивілізовані методи ведення бізнесу. Не лише зрозуміти, а й активно діяти в напрямі підвищення рівня добросовісності конкурентних відносин. Практичні кроки в цьому напрямі вже здійснено. При Лізі страхових організацій України створено Комітет з питань етики.

Недостатній розвиток *страхової культури*, низька обізнаність широких верств населення про переваги страхування як форми забезпечення ймовірних ризиків змушують учасників ринку фінансувати відповідні інформаційні заходи.

Тривалий негативний вплив на розвиток страхового ринку має все ще невирішена проблема *компенсації знецінених заощаджень*. Узявши на себе зобов'язання з фінансування цієї програми, держава через обмежені бюджетні кошти практично не виділяє ресурсів на цю мету. Страхова компанія "Оранта" змушена витратити значні кошти на підтримання в належному стані архівів Укрдержстраху, відповідати на численні скарги малообізнаних з реальним станом справ громадян.

З огляду на очікуваний у найближчому майбутньому *вступ України до Світової організації торгівлі* необхідно врахувати в перехідних положеннях наявність умов, які б забезпечили поступову адаптацію вітчизняного страхового ринку до міжнародної конкуренції.

Отже, подальший розвиток страхового ринку України неможливий без збереження економічної та політичної стабільності, без створення всеосяж-

ної довгострокової програми, яка б відповідала на всі нагальні питання.

Література

1. *Жить не бойся* // Бизнес. — 2002. — № 10 (477). — С. 15–16.
2. *Страхование делим на четыре* // Office. — 2002. — № 4. — С. 54–55.